

Echter, niet altijd kroonde het einde het werk. Sterfte en desertie dunden de rijen van het met groote kosten herwaarts overgevoerde werkvolk; den Chinees verdelgde de raadselachtige en vreeselijke ziekte: de *beri beri*, den Europeeschen opziener sloop het gif der malaria in de aderen. De Bataks uit het binnenland of malcontenten onder eigen dienstbaren lieten somtijds den rooden haan kraaien over de met tabak gevulde schuren, de bladluis bedreigde de wassende plant, de felle tropische slagregens deden het gewas op het veld verrotten, of de schommelingen der Europeesche markt lieten het moeizaam verkregen product voor den kostprijs of minder zelfs van de hand gaan.

„Indien de menschen in Europa wisten,” zoo riep eens in arren moede een ondernemer uit, „hoeveel er aan vast zit een pond tabak te fabricceeren, zij zouden zuiniger wezen op de eindjes sigaar!”

Een verderfelijke damp rijst op van deze kust, wanneer de ebbe het weeke slijk van den zeebodem mijlen ver bloot legt en de zon hare stralen doet branden op lange schollen modder en rottend koraal; wanneer het met kadjangmatten overdekte handelsvaartuig onbewegelijk aan den grond zit, wachtend totdat de opkomende vloed het zal doen rijzen, en de logge kaaiman op de zandplaat zich koestert in den gloed. Overal glinstert òf het water, òf de modder; tusschen de luchtwortels van het bako hout, in de holten en kommen van den zeebodem, zelfs onder de palen waarop de bewoner van het armelijk gehucht zijne hut heeft gebouwd. Kleine slijkspringers schieten met korte, opeenvolgende aanzetten over de gistende, donkerbruine massa; schaaldieren krabbelen met onzekere gangen daarin hun spoor, de alligator schuift er langs, zoekende wien hij zou mogen verslinden en een indisch wipstaartje zoekt er zijn voedsel: een vogeltje zoo licht dat een grashalm het draagt en de teere pootjes in de toch zoo weeke materie niet wegzinken.

Landwaarts in wordt de bodem iets drooger, het plantenkleed iets forscher, maar ettelijke dagreizen zouden toch noodig zijn om den mensch op het hoogland en in zuiverder lucht te brengen. De Bedagei-rivier schuift langzaam hare troebele wateren zeewaarts; een van de honderde *soengei's* welke diep in het binnenland ontspringen en in straat Malakka uitmonden. In meandrische kronkelingen wentelen zij hunne donkergekleurde wateren door de lage vlakke; zelfs voor den onverschilligen, apathischen Maleier is dit in onophoudelijke bochten loopend stroombed te veel geweest en hij heeft zich den waterweg bekort door althans de voornaamste dezer kronkelingen af te snijden. Nl. door zoogenaamde *troessans* te graven, kleine geulen welke twee punten van denzelfden rivieroever vereenigen en waardoor een beladen prauwtje even zich den weg kan banen.

Hoezeer 't begrip van hygiëne den inboorling dezer gewesten ook vreemd is, toch volgt hij de traditie en zet zijn huis boven den grond op palen. Want de ervaring heeft hem geleerd dat bij hoog water de vlakke soms mijlen ver overstroomd wordt, dat slangen, leguanen en ander gedierte de paalwoning zoo licht niet binnensluipen, dat de vochtigheid van den bodem